

Рознаўзроўневья заданні

Часціцы

VII клас

1-ы ўзровень (1-2 б.)

- Прачытайце тэкст. Выпішыце часціцы.

Добрае пісьмо

Запомнілася Янку, як дзядзуля аднойчы пра сінічку сказаў: "Яна, унучак, раз на акно села ды глядзіць на нас. Шкада, сказаць не можа, хто прыйдзе". У той вечар і сапраўды госць быў у хаце - дзядулеў брат прыехаў на кані з суседняй вескі...

Мароз на дварэ пякучы, боязнь і за парог выйсі. А тут яшчэ бабуля настрашыла:

-Не ўздумай, унучак, па вуліцы бегаць, а то вушы ў кішэні прынясеш.

-У кішэні?- здзівіўся Янка.

-Адмарозіш - і адвалаяцца, быццам ледзяшы тыя. Шкада ж будзе: як-ніяк - свае вушы. Так што сядзі дома ў цяпле.

Янка прахукаў у заінелай шыбіне "вочка" і пазірае, што робіцца на вуліцы. Кот Васька каля нагі палашчыўся, потым на падаконнік скокнуў, таксама стараецца ў Янкава " вочка " паглядзець. А на вуліцы - нічога асаблівага. На санках і то рэдка хто праедзе, Сабакі не бегаюць - холадна і ім, у будках хаваюцца. Янка гладзіць ката, той заплюшчыў ад задавальнення вочы, мурлыкае песеньку-калыханку. Добра яму. А Янку сумна. Пабегаць бы! Але ж і вушэй шкада. Трэба слухацца бабулі, яна кепскаму не навучыць. Дзядуля на ферме затрымліваецца. Янка думае пра маму, пра вялікі горад, дзе яна жыве. Нешта доўга не едзе. Ды і сінічка не прылятае да акна - забылася.

- Сінічка, сішчка, прыляці! - просіць Янка.

І сінічка быццам пачула хлопчыка. Падляцела да акна, паглядзела на Янку, на ката Ваську праз " вочка " ў шыбіне - і хуценька знікла. Але нічога, самае галоўнае перадала –пісьмо.

Калі прыйшоў з фермы дзядуля, Янка адразу ж пахваліўся: была сінічка.

- Мама прыйдзе, - вырашыў дзядуля.

Мама прыехала позна ўвечары, калі Янка спаў. Сінічка прынесла яму добрае пісьмо.

Паводле В.Ткачова

2-і ўзровень (3-4 б.)

- Спішыце тэкст. Устаўце прапушчаныя часціцы (не, ці, менавіта, нават, небудзь).

Па зямлі ідзе вялікі чалавек. Пераступае рэкі, пераскоквае горы, а калі плыве, то ніякія хвалі ... могуць яго спыніць.

Гэты чалавек ведае такія сакрэты, пра якія вучоныя ў нашы дні ... здагадваюцца. ... сонца прымусіў ён працаваць – даваць электрычнасць.

Разам з тым ... вялікі прыгожы чалавек пра многае ... ведае. Ён ... ведае, што такое хлусня і падман. Ён ... умее крыўдзіць людзей, прыносіць ім боль...сустракаў ты яго дзе? Ён табе нікога ... нагадвае? А можа, гэты вялікі прыгожы чадавек - ты сам, але ... сённяшні, а заўтрашні?

Паводле Ю.Якаўлева

3-і ўзровень (5-6 б.)

- Прачытайце. Выпішыце з тэксту сказы, у якіх ужываюцца часціцы. Вызначце, якія дадатковыя адценні выражаюць часціцы.

Чарніцы.

Народная прыкмета кажа: " Калі шмат мух - тады шмат і чарніц".

А мне здаецца, што чарніц заўжды багата ў нашым десе. Гэтыя цёмна-сінія з шызым налётам ягады, бадай, ведае кожны. Яны растуць на нізкіх кусціках з рэдкім дробным лісцем. А галінкі такія шчодрыя - аж вочы разбягуцца. Міжволі тут прысядзеш або ўкленчыш і давай - па ягадцы, па дзве, як ужо налаўчыўся. Калі ж надумаўся прыйсці дамоў з поўным вядром, ніяк не абысціся без добрае парады: " Адною рукою дзіця не няньчаць і ягад не збіраюць",

Дарэчы, зусім няцяжка прыкмеціць: з усіх ягаднікаў чарнічнік найбольш раскашуе, на многія кіламетры раскінуліся яго ўладанні. І ў сасновым бары, і ў ельніку, і нават у гаі пад ліставымі дрэвамі. Быццам хтосьці ці штосьці чарніцам спрыяе. Ні сухменю яны не баяцца, ні змрочнага ценю...

А ўся адгадка, мабыць, у старадаўняй легендзе.

Калісьці вельмі-вельмі даўно людзі даведаліся, што ў Лесавіка есць дзівосныя скарбы, і згаварыліся імі завалодаць. Усе лясы і пушчы перакапалі, шукаючы незлічоныя багацці, шмат векавых дрэў павалілі ды пусцілі з дымам. Не стала куды прытуліцца беднаму Лесавіку. Пашкадаваў небараку кусцік чарнічніку. Ён не збаяўся, што таксама можа пацярпець, схаваў ляснога ўладара і яго скарбы пад сваімі галінамі. Людзі ледзь не спраўдзілі задуманае, але не звярнулі ўвагі на маленькі кусцік. З таго часу ў знак вялікай удзячнасці Лесавік аж па сённяшні дзень самаручна рассяляе чарнічнік па неабдымных лясных абшарах.

Што ж, чарніцы вартыя такой пашаны. Думаю, са мной усе пагодзяцца. Лесавіковыя ягады цудоўныя на смак і карысныя для здароўя. Любыя - свежыя, сушаныя, гатаваныя. Але асабліва мне падабаюцца варэнкі з чарніцамі. Цэлую талерку з горкаю з'ясі і яшчэ папросіш.

Паводле У.Ягоўдзіка

4-ы узровень (7-8 б.)

- Прачытайце тэкст. Выпішыце спачатку часціцы, якія ўносяць дадатковае значэнне, а пасля - тыя, што служаць для ўтварэння граматычных формаў. Зрабіце марфалагічны разбор адной часціцы.

Журавіны

Што за казачнае слова - журавіны! Колькі музыкі, пшчоты ў кожным гуку! Так і хочацца ўголос паўтарыць: журавіны, журавінка... Быццам то не назва, а замова-весьялінка.

Хутка прамільгнула лета. Восень апранае дрэвы ў залатыя строі. І сонечным дзяньком, і ў дзень дажджлівы клічуць грыбнікоў любімыя мяеціны. Там чакаюць іх баравікі, апенькі ці зялёнкі.

Ну, а мы хадзем у ягады, у журавіны.

Дарога ў нас няблізкая — на балотныя імшары.

Туды на колах не заедзеш і пешкі не ўсюды пройдзеш, бо пад нагамі аж дрыжыць, гойдаецца зямля. А навокал хвойкі з растапырамі-галінамі. Пад імі купіны, падобныя на мяккія падушкі. На кожнай ягад, як пацерак насыпана. Нагінайцеся, збірайце, толькі напачатку загадку адгадайце:" Як была я маладая, то была як снегавая, а як пастарэла, то пачырванела".

Журавіны восенню з кіслінкай, свежых надта многа не з'ясі. Затое лекі з іх -няма другіх такіх на свеце, Пра гэта людзі ведалі ў даўніну. Шмат якія стравы проста казачнымі робяцца, калі гаспадыня не забылася пра пацеркі балотныя. Назаву хоць бы ўсім вядомую квашаную капусту з журавінамі.

А яшчэ параіў бы вам збегаць на імшарыну вясною і пашукаць там перамерзлых ягад. Цяпер яны за ўсе цукеркі салатзейшыя. Аднак не дужа налягайце, пакіньце ласунак гаспадарам балотнае краіны. Чуеце, як з паднябесся радасна звяняць іх срэбныя трубы: " Курлы-ы! Курлы-ы!.."? *У.Ягодзік*

5-ы ўзровень (9-10 б.)

- Складзіце і запішыце тэкст памятки " Не гуляйце з агнём ". Пры складанні выкарыстайце часціцы. Вызначце формы ладоў дзеясловаў.

5-ы ўзровень (9-10 б.)

- Уважліва прачытайце. Перакладзіце тэкст на беларускую мову. Запішыце пераклад сказаў, у якіх ужываюцца часціцы. Параўнайце правапіс часціц у рускай і беларускай мовах.

О словарях

Какую бы профессию в своей жнзни вы не избрали, словари во что бы то ни стало должны стать вашим постоянным помощником. Веедь ни одна книга не несет в себе столько новых сведений, как словари. Они не только помогают правильно писать слова, определять их значенне, происхождение, но и дают новые знания из разных областей науки, литературы, искусства. Словари не могут не оказать влияние на расширение вашего кругозора. И пусть эти книги станут вашими настольными книгами.

А какие словари вам известны?

Г.Богданова